

Tedarik Zinciri Uyum - Supply Chain Compliance

AB ve Almanya'daki Hukuki Gelişmeler ve Türkiye'ye
Olası Etkileri

Av. GAMZE ÇİĞDEMTEKİN ÖZER - Dr. ÇİÇEK ERSOY

I) Tedarik Zinciri Uyum (Supply Chain Compliance) Nedir?

Uyum (compliance) denildiği zaman akla ilk gelen alanlar rekabet hukuku, kişisel verilerin korunması, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele gibi şirketler için yüksek ticari ve hukuki risk taşıyan uygulamalardır. Ancak önümüzdeki yıllarda bu klasik uyum tanımı giderek farklı alanları ve kavramları da içine alarak genişleyecek ve şirketler için yeni risk alanlarından biri de 'tedarik zinciri uyumu (supply chain compliance) olacaktır. Tedarik zinciri uyumu, tedarik zincirinin tüm aşamalarında - sadece şirketin kendi operasyonlarında değil, doğrudan veya dolaylı tedarikçilerinin süreç ve operasyonlarında da belirli hukuki güvence ve standartların sağlanmasıdır. Böylece tedarik zincirinde oluşabilecek hukuki ve ticari risklerin doğru yönetilerek azaltılması şirketleri idari para cezaları veya tazminatlar gibi olumsuz hukuki sonuçlardan da kurtarmış olacaktır. AB ve Almanya'daki gelişmelere bakıldığında tedarik zincirine ilişkin en önemli hukuki risklerin, bu süreçlerde insan haklarının ihlal edilmesi (ör. zorla çalıştırma ve çocuk işçiliği) ve/veya çevreye zarar veren ve karbon salınımını artıran ürün/hizmetlerin girdi olarak kullanılması olduğu görülmektedir. Tedarik zinciri uyumunun sağlanması için önkoşul, şirketlerde düzenli tedarik zinciri denetimi (supply chain due diligence) gerçekleştirilmesidir. Bu denetimin sonucunda riskin minimize edilmesi, ancak şirketin hukuk ve uyum, satınalma, insan kaynakları varsa sürdürülebilirlik departmanlarının koordineli çalışmalarıyla mümkün olacaktır.

II) Türkiye'deki Şirketleri Nasıl Etkileyecek?

Türkiye'deki farklı ölçekli pek çok şirket AB merkezli ve Alman şirketlerin doğrudan ya da dolaylı tedarikçisi (ana tedarikçinin alt tedarikçisi) konumundadır. Tedarikçi konumundaki Türk şirketler Türkiye'den AB'ye ve Almanya'ya yapılan ihracatın da itici gücünü oluşturmaktadır. Tedarik zinciri uyumu, AB ve Almanya'da yerleşik şirketlere uygulanacak ve bu şirketlere çeşitli yaptırımlar getirecek olsa da, AB ve özellikle Almanya'daki kanun tüm tedarik zinciri açısından bütünsel bir uyum öngörmektedir. Bu nedenle kanunun sınır ötesi etkileri de kaçınılmaz olacak, ve AB ve Alman şirketler tedarikçilerini bu düzenlemelere uyumlu davranmaya, bu yönde gerekli denetimleri yapmaya ve yaptırmaya zorlayacaklardır. Bu düzenlemeler şüphesiz Almanya'da mukim şirketlerin Türkiye'de de faaliyet yürüten bağlı şirketlerine de uygulanacak ve bu şirketler de kanunun öngördüğü denetim (due diligence) yükümlülüklerine tabi olacaklardır.

III) Avrupa Birliği'nde Tedarik Zinciri Uyumuna İlişkin Gelişmeler

Çalışma hayatında insana yakışır ve düzgün koşulların sağlanması 2000 yılından bu yana Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün gündemindedir¹. Bu amaca ulaşmak için ILO, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne uygun olarak "düzgün iş ajandası (decent work agenda)" hazırlamıştır.² Zorla çalıştırmayla mücadele ve insana yakışır işin teşvik edilmesi Avrupa'da da temel bir poli-

tika haline gelmiştir³. Günümüzde insana yakışır işin teşvik edilmesi ve insan haklarının güçlendirilmesi için çok önemli bir araç olan tedarik zinciri uyumu, Avrupa Birliği politika gündeminin merkezinde yer almaktadır.

18 Şubat 2021'de Avrupa Komisyonu, AB'nin ticaret politikasını, AB yeşil mutabakat ve dijital dönüşüm hedeflerine yönelik olarak yeniden inşa etmeyi amaçlayan bir "Ticaret Politikası Konusunda İletişim Belgesi"⁴ yayınladı. Bu belge, AB'de sürdürülebilir bir ticaret politikası oluşturmak, Avrupalı şirketlerin tedarik zinciri operasyonlarında zorla çalıştırma risklerini belirli standart ve ilkelere uygun olarak yönetmeleri için bir çerçeve niteliğindedir. İletişim belgesindeki hedefleri gerçekleştirmek amacıyla yönelik olarak, Avrupa Komisyonu ("Komisyon") ve Avrupa Dış Eylem Servisi ("EEAS") tarafından 12 Temmuz 2021'de "Avrupa Birliği için Tedarik Zinciri Denetimi Kılavuzu"⁵, hazırlanmıştır. Kılavuz, tedarik zinciri operasyonlarında zorla çalıştırma ile mücadelede dikkat edilmesi gereken temel ilkeleri anlatmaktadır.

Kılavuz, AB'deki şirketler için bağlayıcı olmayan bir tavsiye niteliğindedir ve herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir.

Kılavuzda öngörülen tedarikçi denetimi (due diligence) kapsamında risk faktörleri genel başlıklar halinde belirlenmiştir. Örneğin tedarikçinin faaliyet gösterdiği ülkedeki hukuki durum (ILO anlaşmalarına taraf olması ve uygulaması, sendikal hakların korunması, cezaevlerindeki hüküm

lülerin çalıştırılmasına ilişkin hukuki düzenlemeler, çalışma hayatında etnik ve din aidiyetine göre getirilen kısıtlamalar vb), tedarikçinin göçmen işçi çalıştırma politikası, nasıl bir alt işverenlik modeli uyguladığı, tedarikçinin kadın çalışan politikası gibi kriterler tedarikçi denetiminde rol oynayacaktır.

IV) Almanya'da Tedarik Zinciri Uyumuna İlişkin Gelişmeler (Yeni Alman Tedarik Zinciri Kanunu)

1. Alman Tedarik Zinciri Kanunu Nedir ?

11 Haziran 2021 tarihinde Alman Parlamentosu tarafından kabul edilip yasalaşan Alman Tedarik Zinciri Kanunu (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz) 1 Ocak 2023 tarihinde yürürlüğe girecektir. Yürürlük tarihine kadar Alman şirketlerinin yeni kanuna uyum çalışmalarını tamamlamış olmaları beklenmektedir. Yeni Kanun, Alman şirketlerinin uluslararası tedarik zinciri operasyonlarının bütünsel olarak dönüştürülmesi ve Alman şirketlerin tüm tedarik zinciri (doğrudan ve dolaylı) açısından sorumluluk üstlenmesi prensibine dayanmaktadır. Kanun ile özetle insan haklarının korunması, zorla çalıştırma ile mücadele edilmesi, çevre ile dost bir tedarik zinciri oluşturulması amaçlanmaktadır. Kanun Almanya'da mukim şirketlere uygulanacak olmakla beraber etkilerini Türkiye dahil, Alman şirketlerin tedarik ilişkisi içinde olduğu tüm ülkelerde gösterecektir.

¹ <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

² <https://sdgs.un.org/goals>

³ European Commission Communication, Promoting decent work for all -The EU contribution to the implementation of the decent work agenda in the world, COM/2006/0249 final; Council Conclusions on Human Rights and Decent Work in Global Supply Chains, December 2020

⁴ European Commission Communication, Trade Policy Review -An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy, COM(2021) 66 final; https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159438.pdf

⁵ Guidance on Due Diligence for EU Businesses to Address the Risk of Forced Labour in Their Operations and Supply Chains; https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/july/tradoc_159709.pdf

⁶ <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw23-de-lieferkettengesetz-845608> (Kanun ve kanuna ilişkin tüm hukuki doküman sadece Almanca olarak yayınlanmış, henüz İngilizceye çevirilmemiştir).

Bu kanun Avrupa'da öncü ve yönlendirici bir düzenleme niteliğindedir. Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerinde önümüzdeki birkaç sene içinde söz konusu düzenlemeler örnek alınarak bağlayıcı kurallar getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu yönde yürütülen çalışmaların en güncel sonucu, yukarıda bahsedilmiş olan 12 Temmuz'da Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi tarafından açıklanan 'Avrupa Birliği için Tedarik Zinciri Denetimi Kılavuzu' (guidance on supply chain due diligence for European Union)'dır. Tavsiye niteliğinde olan ve ihlal halinde bir yaptırım öngörmeyen bu hukuki metin, şirketler açısından özellikle tedarik zincirinin tüm aşamalarında insan hakları ihlalleri (çocuk işçi çalıştırma, zorla çalıştırma gibi) ile mücadelede dikkat edilmesi gereken temel kuralları ve tedarikçi denetim standartlarını içermektedir.

2. Kanun Hangi Tarihten İtibaren ve Kimlere Uygulanacaktır?

Tedarik Zinciri Kanunu 1 Ocak 2023'den itibaren kademeli olarak yürürlüğe girecektir ve aşağıda verilen kriterlere uygun Almanya'da mukim veya faaliyet gösteren şirketlerin sınırötesi operasyonlarını da kapsayacak şekilde uygulanacaktır. Bu kriterlere uygun Alman şirketlerin tedarikçileri ve tedarikçilerin alt tedarikçileri doğrudan ve dolaylı olarak bu Kanunun uygulamasından etkileneceklerdir.

- 2023'den itibaren 3000 çalışandan daha fazla çalışanı olan şirketlere (yaklaşık 900 Alman şirketi bu kapsama girmektedir);
- 2024 yılından itibaren 1000 çalışandan daha fazla çalışanı olan şirketler (yaklaşık 4.800 Alman şirketi bu kapsama girmektedir)

- Daha sonrasında ise Kanunun uygulama alanının kademeli olarak genişletilmesi planlanmaktadır.

3. Kanun Şirketlere Ne Tür Sorumluluklar Getirecektir?

Kanun kapsamına giren şirketlerin sorumlulukları kademeli olarak farklı kriterlere göre belirlenmiştir. Şirketin kendi faaliyet alanı, doğrudan tedarikçisinin faaliyeti ve dolaylı tedarikçilerinin faaliyetine göre farklı yükümlülükler ve kurallar öngörülmüştür. Ayrıca ihlal halinde şirketin faaliyet gösterdiği sektör, faaliyetin türü ve kapsamı, ihlalde şirketin etkisi, ihlalin ağırlığı ve bu ağırlıkta şirketin rolü gibi farklı kriterlere bakılarak sorumluluk getirilmiştir. Alman şirketlere getirilen bu sorumluluğunun, tedarikçiler ile yapılan sözleşmelere de rücu ilişkisi kurulmak suretiyle tedarikçilere de yansıtılacağını şimdiden öngörmek mümkündür.

4. Kanunun Uygulanmasında Hangi Kurum Yetkili Olacaktır?

Kanunun uygulanmasından Federal Ekonomi ve İhracat Denetimi Kurumunun (Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle-BAFA) sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Kurum, şirketlerin kanuna uyumunu izleme ve denetleme yetkisi kapsamında kendine yöneltilen şikayetleri inceleme ve soruşturma, kanunun uygulama alanına giren şirket raporlarını inceleme ve gereğinde yaptırım uygulama yetkileri ile donatılmıştır.

Kanunla ihlalden zarar gören taraflara daha önceki duruma ek olarak hak arama imkanları sağlanmıştır. Öncelikle temel hak ve özgürlükleri ihlal edilenler Almanya'daki mahkemelerin dışında artık BAFA'ya da

başvurarak hak arayabileceklerdir. Bu süreçte Alman ticaret odaları ve diğer STK'lar da Almanya'da mukim olmasalar dahi zarar gören tarafları temsilci olarak destekleyebileceklerdir.

5. Tedarik Zinciri Kanunu ile Öngörülen Yaptırımlar Nelerdir?

Kanunda şirketlerin izlenmesine yönelik olarak yalın bir raporlama süreci öngörülmüştür. Kanuna aykırılık hallerinde BAFA tarafından her ihlal için 100.000 ile 8 Milyon Avro arasında değişen idari para cezaları uygulanacaktır. Ayrıca ciddi ihlalde bulunan şirketlere kamu ihalelerinden üç yıla kadar men cezası da uygulanabilecektir.

6. Kanun Kapsamında Şirketlere Getirilen Yükümlülükler Nelerdir?

Kanun kapsamına giren şirketler sadece kendi faaliyetlerinden değil, doğrudan ve dolaylı tedarikçilerinin faaliyetlerinden de sorumlu olacaklardır.

Şirketlerin kendi operasyonları ve doğrudan tedarikçilerinin operasyonları açısından yükümlülükleri genel olarak şunlardır:

- İnsan hakları politika belgeleri oluşturulması
- Tedarik zincirindeki süreçlerin insan hakları ihlalleri açısından olumsuz etkilerinin tespitine yönelik olarak risk analizi yapılması
- Olası risklerin önlenmesi için alınacak tedbirlerin belirlenmesi ve uygulanması
- Şirket içi şikâyet mekanizması oluşturulması
- Düzenli ve şeffaf raporlama yapılması
- İhlal tespiti halinde ihlali derhal sona erdirmeye yönelik süreç, prosedür ve yetkili kişilerin ve atılacak adımların belirlenmesi

Şirketlerin dolaylı tedarikçilerinin operasyonları açısından denetim (due diligence) yükümlülüğü belirli koşulların varlığı halinde ve şirketin ihlali öğrenmesinden itibaren geçerlidir. İhlal tespiti halinde ivedilikle risk analizi yapılarak ihlalden doğacak olumsuz sonuçların en aza indirilmesi için strateji ve uygulanacak tedbirleri belirlenmelidir.

YAZARLAR

AV. GAMZE ÇİĞDEMTEKİN ÖZER

Managing Partner

Çiğdemtekin Çakırca Arancı Law Firm

gcigdemtekin@cdcalaw.com

DR. ÇİÇEK ERSOY

Istanbul Technical University

Business Management Faculty

cicek.ersoy@itu.edu.tr